

دانشکده حقوق و علوم اجتماعی
گروه حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان فارسی
بررسی راهکارهای پیشگیری غیر کیفری از قاچاق کالا با تاکید بر قانون
جدید قاچاق کالا و ارز

استاد راهنما
آقای دکتر اسمعیل رحیمی نژاد

استاد مشاور
آقای دکتر حسین فخر

پژوهشگر
حسن ابراهیمی

زمستان ۹۳

نام خانوادگی: ابراهیمی	نام: حسن
پایان نامه: بررسی راهکارهای پیشگیری غیر کیفری از قاچاق کالا با تاکید بر قانون جدید قاچاق کالا و ارز	
استاد راهنما: دکتر اسمعیل رحیمی نژاد	
استاد مشاور: دکتر حسین فخر	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد رشته: حقوق جزا و جرم شناسی	
دانشگاه: تبریز دانشکده: حقوق و علوم اجتماعی ورودی: ۱۳۹۱	
کلید واژه‌ها: پیشگیری، پیشگیری اجتماعی، پیشگیری وضعی، قاچاق کالا، سیاست جنائی	
چکیده:	
قاچاق کالا، موضوعی با صورت‌ها و انواع متعدد با پیچیدگی‌های مختص به خود می‌باشد؛ این موضوع از مشکلات مهم پیش روی کشورهای در حال توسعه، خصوصا ایران بوده و سهم عمده‌ای از منابع و نیروهای جامعه را به خود اختصاص می‌دهد و طیف گسترده‌ای از آثار مخرب فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی را به دنبال دارد. این معضل با خنثی کردن و یا کاستن سیاست‌ها و تدابیر اقتصادی و تجاری دولت‌ها، حیات اقتصادی فعلی و آینده کشور را به تهدید و چالش می‌کشد. علل و اسباب متعددی در ایجاد و توسعه قاچاق دارای نقش می‌باشند. شناخت این اسباب و علل موثر بر معضل قاچاق همانند عوامل رفتاری، ساختاری، زمینه‌ای و مطالعه و تجزیه و تحلیل آنها می‌تواند سهم قابل توجهی در ایجاد و اتخاذ تدابیر پیشگیرانه و تدوین راهکارهای غیر کیفری واقع‌گرایانه در مبارزه با این معضل اقتصادی داشته باشد. در این تحقیق سعی شده است تا با مدنظر قرار دادن یکی از مشهورترین تقسیم‌بندی‌های پیشگیری یعنی پیشگیری اجتماعی و وضعی، به بررسی راهکارهای پیش‌بینی شده در قانون جدید مبارزه با قاچاق کالا و ارز و برخی قوانین مربوطه پرداخته شود. با اختصاص فصل جداگانه‌ای از قانون مذکور به بحث پیشگیری و نیز سائر مواد پراکنده آن قانون و همچنین برخی قوانین مربوط، ملاحظه می‌شود قانونگذار با توسعه اخلاق و کدهای رفتاری، بالابردن سطح آگاهی مردم، دسترسی آزاد به اطلاعات، توسعه اشتغال مولد متوازن و امنیت در مناطق مرزی، کاهش بروکراسی اداری مربوط به ترخیص کالا و ... سعی در پیشگیری اجتماعی از قاچاق کالا نموده است و در قسمتی دیگر با استفاده از اقدامات برون مرزی، ساماندهی اسکله‌ها و ترافیک دریایی و نیز انبارهای نگهداری کالا و مالکین آنها، تدابیر مرزی، ایجاد و توسعه فناوری‌های نوین، کاهش پرداخت سوبسید به فرآورده‌های نفتی، شفاف سازی نظام گردش کالا و ... اقدام به پیشگیری وضعی از قاچاق کالا نموده است.	

فهرست مطالب

چکیده:.....	Error! Bookmark not defined.
مقدمه:.....	۲
الف) بیان مسئله:.....	۲
ب) سئوالات تحقیق:.....	۵
ج) فرضیات تحقیق:.....	۶
د) سابقه تحقیق.....	۷
هـ) روش تحقیق.....	۸
هـ) ساختار تحقیق:.....	۹
فصل اول:.....	۱۰
کلیات.....	۱۰
۱-۱- معنا ، مفهوم و تعریف پیشگیری.....	۱۱
۱-۱-۱- معانی لغوی و اصطلاحی پیشگیری.....	۱۱
۱-۱-۲- خصوصیات پیشگیری از جرم.....	۱۲
۱-۲- مفهوم و انواع پیشگیری اجتماعی از جرم.....	۱۳
۱-۲-۱- مفهوم پیشگیری اجتماعی از جرم.....	۱۴
۱-۲-۲- انواع پیشگیری اجتماعی.....	۱۵
۱-۳- مفهوم و انواع پیشگیری وضعی از جرم.....	۱۹
۱-۳-۱- تعریف پیشگیری وضعی از جرم.....	۱۹
۱-۳-۲- انواع پیشگیری وضعی.....	۲۱
۱-۴- تعریف کالا ، ارز و قاچاق در قانون جدید مبارزه با قاچاق کالا و ارز:.....	۲۴
فصل دوم:.....	۲۵
تدابیر پیشگیری اجتماعی از قاچاق در قانون جدید مبارزه با قاچاق کالا و ارز و قوانین مرتبط.....	۲۵
۱-۲- توسعه اخلاق حرفه ای و کدهای رفتاری.....	۲۶
۲-۲- بسیج جامعه مدنی از طریق آموزش عمومی و بالا بردن سطح آگاهی.....	۳۰
۳-۲- تقویت سطح ارزشهای دینی - اخلاقی.....	۳۶
۴-۲- دسترسی به اطلاعات.....	۳۸
۵-۲- گزارش دهی عمومی.....	۴۵
۶-۲- تثبیت و برقراری نظام شایسته سالیاری بین کارکنان دولتی.....	۴۷
۷-۲- کاهش بوروکراسی و تسهیل مقررات مربوط به ترخیص کالا.....	۵۰
۸-۲- توسعه اشتغال مولد متوازن و امنیت در مناطق مرزی.....	۵۱
۱-۸-۲- توسعه اشتغال مولد متوازن در مناطق مرزی.....	۵۲
۲-۸-۲- توسعه و تثبیت امنیت در مناطق مرزی.....	۵۳
۹-۲- تنظیم خانواده و جلوگیری از افزایش بی رویه جمعیت مرزها.....	۵۴
۱۰-۲- کاهش سود بازرگانی و تعرفه گمرکی کالاهای وارداتی.....	۵۶
فصل سوم:.....	۵۷
تدابیر پیشگیری وضعی از قاچاق در قانون جدید مبارزه با قاچاق کالا و ارز و قوانین مرتبط.....	۵۷
۱-۳- پیشگیری وضعی از قاچاق کالا با استفاده از ساز و کارهای نظارتی و کنترلی.....	۵۸

۶۰	۱-۱-۳- مراجع نظارتی در قوه قضائیه.....
۶۱	۱-۱-۱-۳- سازمان بازرسی کل کشور.....
۶۵	۲-۱-۱-۳- رئیس قوه قضائیه و رئیس کل دادگستری استان.....
۶۶	۲-۱-۳- مراجع نظارتی در قوه مجریه.....
۶۶	۱-۲-۱-۳- شورای عالی اداری.....
۶۹	۲-۲-۱-۳- ستاد مبارزه با مفاسد اقتصادی.....
۷۰	۳-۲-۱-۳- ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز.....
۷۲	۴-۲-۱-۳- وزارت امور اقتصادی و دارایی و گمرک ایران.....
۷۴	۲-۳- پیشگیری وضعی از قاچاق کالا و ارز با استفاده از ساز و کارهای اجرایی و اداری.....
۷۴	۱-۲-۳- استفاده از محرکهای مثبت برای ارتقای انگیزه کارکنان.....
۷۸	۲-۲-۳- کاهش ارتباط میان کارگزاران دولتی از جمله گمرک و استفاده کنندگان از خدمات اداری.....
۸۰	۳-۲-۳- اعلام دارایی.....
۸۳	۴-۲-۳- انضباط بخشی ، شفاف سازی و منطقی نمودن گردش مالی ، پولی و ارزی.....
۸۶	۵-۲-۳- شفاف سازی نظام گردش کالا.....
۸۸	۶-۲-۳- برنامه های اجرایی پیشگیری وضعی از قاچاق فرآورده های نفتی یارانه ای.....
۹۱	۷-۲-۳- ایجاد ، توسعه و حمایت از به کار گیری فن آوریهای نوین و سیستمهای مکانیزه یکپارچه.....
۹۵	۸-۲-۳- کنترل ابزارهای تسهیل کننده قاچاق کالا و ارز.....
۹۸	۹-۲-۳- تدابیر مرزی.....
۹۸	۱-۹-۲-۳- نظارت و کنترل موثر بر مرزها.....
۹۹	۲-۹-۲-۳- ساماندهی مبادلات مرزی.....
۱۰۰	۱۰-۲-۳- ساماندهی اسکله ها و ترافیک دریایی.....
۱۰۳	۱۱-۲-۳- ساماندهی و کنترل انبارهای نگهداری کالا و مالکین آنها.....
۱۰۵	۱۲-۲-۳- نصب سیستم کنترل سوخت بر مبنای مسافت طی شده و سیستم ردیاب بر وسایل حمل و نقل.....
۱۰۶	۱۳-۲-۳- اقدامات برون مرزی دولت در پیشگیری غیر کیفی از قاچاق کالا.....
۱۱۰	نتیجه گیری:.....
۱۱۳	منابع و مأخذ.....

مقدمه:

در مقدمه این پژوهش به بیان مسئله، اهداف، فرضیه‌ها، ضرورت و سابقه تحقیق و ساختار آن می‌پردازیم.

الف) بیان مسئله:

بدون تردید، یکی از نیازهای اساسی زندگی اجتماعی انسان‌ها نیاز به وجود قانون و نظم است. برقراری نظم در جامعه، متکی به تدابیر مناسب در حوزه‌های مختلف زندگی از قبیل اقتصادی، سیاسی، قضایی و اجتماعی دارد. برقراری نظم در هر یک از قلمروهای فوق باید با سیاستگذاری مناسب (در سطح کلان و اساسی با تدوین اصول راهبردی و در سطح خرد با قانونگذاری مناسب) با قاطعیت و تدبیر در اجرا (در سطح حکومت) و نظارت و برخورد با متخلفین و پاسخ‌های مناسب (در سطح قوه قضائیه) و فرهنگ‌سازی همراه باشد تا به نتیجه مطلوب منتهی شود. حوزه‌های گوناگون فوق‌الذکر با یکدیگر تعامل داشته و عدم تدبیر مناسب در هر یک از سطوح، در حوزه‌های دیگر تاثیرگذار است. در این میان نقش اقتصاد به جهت ارتباط مستقیم با گذران زندگی مردم، اساسی می‌باشد. پیچیدگی حوزه اقتصاد و تاثیر متغیرهای ناشناخته در پدیداری وضعیت اقتصادی جدید، ایجاب می‌کند تا سیاست‌جنایی در ارتباط با جرایم اقتصادی از سازمان یافتگی و انسجام خاص برخوردار باشد.

اگر جرائم اقتصادی را به رفتار مجرمانه‌ای اطلاق کنیم که موجب اختلال در نظام تولیدی، توزیعی و پولی و ارزی کشور شده و در قوانین جزائی برای آن مجازات یا اقدام تامینی در نظر گرفته شده است، از مهمترین مورد آن قاچاق کالا و ارز می‌باشد. قاچاق کالا به نقل و انتقال کالا بین دو کشور و سیستم اقتصادی، بدون پرداخت حقوق و عوارض گمرکی و سود بازرگانی گفته می‌شود. این معضل به عنوان یک صورت از نابهنجاری و آشفتگی اقتصادی، موقعی ظاهر می‌شود که چرخه تولید و توزیع و مصرف

به عنوان حلقه های کلی و بنیادین امر در فعالیت های اقتصادی دچار آسیب شود. وجود اقتصاد غیر تولیدی، توزیع نامناسب، عدم توجه به نیازهای واقعی در بازار و وضع محدودیت هایی برای تجارت مثل موانع تعرفه ای و موانع غیر تعرفه ای هر کدام بصورت انفرادی یا جمعی می توانند منجر به پیدایش قاچاق گردند. قاچاق کالا دارای آثار زیانبار بر سلامت جامعه و حقوق مصرف کنندگان، سیاست های عمرانی، فرهنگی و اجتماعی و نیز تجارت داخلی و خارجی کشور می باشد. با توجه به حجم بالای ورود کالای قاچاق به کشور و نیز صدور کالای قاچاق از کشور به جهت موقعیت جغرافیایی و داشتن مرزهای طولانی و مجاورت با کشورهای فاقد حکومت مرکزی مقتدر، ساختار نظام تعرفه ای، بروکراسی اداری حاکم بر روند قانونی صادرات و واردات کالا و سایر عوامل و همچنین با عنایت به آثار و پیامدهای منفی قاچاق بر نظام اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشور، لزوم تدوین سیاست جنایی موثر برای مبارزه با این پدیده و پیشگیری از آن به عنوان یکی از معضلات بخش اقتصادی و نظام عدالت کیفری قابل توجه می گردد. به این علت برای تدوین یک سیاست جنایی کارآمد با تاکید بر ابزار پیشگیرانه، توجه به ریشه یابی و علت شناسی جرایم قاچاق به عنوان مهم ترین مصداق جرم اقتصادی و مطالعه کنش ها و سازوکارهای سیاست جنایی ایران در جهت پیشگیری و مقابله با قاچاق و همچنین آشنایی مختصر با رهنمودها و راهکارهای بین المللی و فراملی در این ارتباط همانند مجموعه برنامه های مبارزه با فساد سازمان ملل متحد در این رابطه از اهمیت شایانی برخوردار است.

این تحقیق به دنبال آن است که اقدام های غیر کیفری و پیشگیرانه با ماهیت های مختلف که جامعه مدنی و دولت هر یک به شکل انفرادی یا جمعی از آنها در قالب روش های مختلف به منظور پیشگیری از بزهکاری و انحراف استفاده می کنند مورد کنکاش قرار گیرند.

عوامل اقتصادی و غیر اقتصادی متعددی در ایجاد معضل قاچاق نقش دارند که بررسی آنها از دیدگاه مطالعات جرم شناسی به یافتن راههای مبارزه با این پدیده و ارائه راهکارهای مناسب و کارآمد جهت

کاهش فعالیت های قاچاق منتهی خواهد شد. پدیده قاچاق در کشور ما واقعیتی غیرقابل انکار است که به علل متعدد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی به ویژه در سال های اخیر شکل گرفته و ذهن بسیاری از مسئولین کشور را مشغول و تعداد قابل توجهی از ارگانهای دولتی را درگیر خود نموده است.

عوارض ناشی از قاچاق، پرداخت نشدن حقوق و عوارض دولتی، برهم زدن تعادل بازار رقابتی، تقویت شبکه های سازمان یافته قاچاق کالا از طریق سودآوری زیاد، ایجاد فساد مالی و اداری، مختل کردن بازار و بخش تولید و توزیع کشور و رواج ارتشا و فساد در نظام اداری است.

اگر علل و عوامل ایجاد کننده قاچاق به شکل صحیح شناسایی، ارزیابی و تحلیل نشوند چه بسا مبارزه فیزیکی با عوامل قاچاق حتی با صرف هزینه های کلان موفقیتی حاصل نکند. کنترل فیزیکی در مبارزه با قاچاق به تنهایی کارساز نیست و مقابله با قاچاق باید با اقدامات پیشگیرانه جرم نیز همراه باشد.

جرایم قاچاق هم به مثابه سایر جرائم دارای واکنش های سرکوب گرایانه (مجازات) می باشند و احکامی همانند ضبط کالا، جزای نقدی، حبس را به دنبال دارند. چنین مبارزه ای از بدو سابقه قانونگذاری وجود داشته است اما با یافته های علم جرم شناسی فارغ از آن نوع مبارزه کیفی، مبارزه ای علمی و مقدم بر عمل مجرمانه به نام روش پیشگیرانه غیر کیفری قابل مطالعه می باشد که چنین پیشگیری می تواند به صورت های متفاوت از قبیل پیشگیری اجتماعی و وضعی باشد. بررسی مواضع پیشگیرانه و غیر کیفری جرم قاچاق در حقوق ایران ابعادی دارد. بحث پیشگیری از جرم قاچاق کالا در قوانین اختصاصی و کنوانسیون های الحاقی و قوانین گمرکی نیز به طور جداگانه محل بررسی دارد تا معلوم شود در قوانین عادی ایران چه موضعی در خصوص پاسخ های غیر کیفری (پیشگیرانه) در ارتباط با جرم قاچاق کالا اتخاذ شده است و در واقع سیستم تقنینی ایران علاوه بر پاسخ های واکنشی یعنی مجازات از منظر پیشگیرانه چه تدابیری اندیشیده است؟

انواع پیشگیری اجتماعی و وضعی باید با سازوکارهای مربوط به کار گرفته شود. سازوکار نظارتی و کنترلی توسط نهاد و قوای دولتی قابل اعمال می باشند یعنی قوای قضائیه و مجریه هر کدام ابزار و روش نظارتی خاص خود را دارند که می توانند به جلوگیری از وقوع جرم قاچاق کمک نمایند. علاوه بر پیشگیری نظارتی، می توان از ساز و کارها و ابزار تقنینی در وضع و اصلاح قوانین بهره جست. ابزارها و امکانات و سازوکارهای اجرائی از طریق اصلاح نظام اداری، کنترل مرزها، به کارگیری فناوری های نوین، اعلام مستمر دارایی های اشخاص نیز در پیشگیری وضعی از قاچاق کالا قابلیت بررسی دارند. همچنین تدابیر و اقدامات اجتماعی از قبیل توسعه اخلاق حرفه ای، تقویت سطح فرهنگ ارزش های دینی و اعتقاد به حمایت تولید داخلی، اصلاح نظام پرداخت حقوق کارکنان دولت، تلاش در ایجاد فضای رقابتی در اقتصاد از طریق خصوصی سازی و کاهش انحصار دولت و تسهیل مقررات مربوط به ترخیص کالا از پاسخ های کنشی و غیرکیفری و پیشگیرانه پدیده قاچاق می باشند.

توجهها به مطالب معنون و تشریح اهمیت اتخاذ سیاست جنائی موثر در جهت پیشگیری و مقابله با پدیده قاچاق، ضرورت تحقیق در این زمینه توصیه می شود.

با عنایت به مراتب فوق اینک به طرح سوالات اصلی پژوهش می پردازیم:

ب) سئوالات تحقیق:

- ۱) چه عواملی در گسترش قاچاق نقش دارند؟
- ۲) در قانون جدید مبارزه با قاچاق کالا مصوب ۹۲ چه راهکارهایی برای پیشگیری غیر کیفری از قاچاق کالا پیش بینی شده است؟
- ۳) آیا می توان در قانون جدید قاچاق کالا از پیشگیری غیر کیفری در خارج از کشور نیز بحث نمود و یا اینکه فقط باید به پیشگیری غیر کیفری در داخل قلمرو سرزمین ایران پرداخت؟

ج) فرضیات تحقیق:

۱) در گسترش پدیده قاچاق کالا علل و عوامل متعدد جغرافیایی ، اقتصادی ، امنیتی و ... از قبیل نرخ بالای بیکاری، نبود امنیت سرمایه گذاری در استان های مرزی ، گستردگی مرزهای آبی و خاکی ، کنترل ناکافی مرزها ، وجود تفاوت در دو سوی مرز و طبعا فضا و زمینه مناسب در کشورهای همسایه ، وجود اقتصاد یارانه ای ، ازدیاد جمعیت مرزها به جهت بهبود بهداشت عمومی و عدم اعمال سیاست کنترل جمعیت ، نقش اساسی دارند.

۲) در این قانون علاوه بر سیاست گذاریهای مداوم دستگاه ها و ارگان های دولتی با محوریت ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز در هماهنگی مستمر ، بهره وری از اختراعات علمی جدید از قبیل سیستم های الکترونیکی و هوشمند ، سیستم بارکد ، کد رهگیری و شناسه کالا ، سیستم های نرم افزاری جامع نظارت ، شناسه دار کردن انبارها ، گردآوری و جمع بندی آمار جرایم ، ثبت مشخصات صاحب کالا ، تجهیز شناورها و وسایل نقلیه به سیستم ردیابی و GPS و ... از مهمترین روشهای پیشگیری محسوب می شوند.

۳) قاچاق کالا بر خلاف اکثر جرایم از موضوعاتی است که بدون دخالت عاملی خارج از کشور تحقق آن متصور نیست فلذا در قانون جدید مبارزه با قاچاق کالا مصوب ۹۲ می توان از نقش وزارت امور خارجه و دیگر سازمان های دولتی در انعقاد عهدنامه های بین المللی راجع به پیشگیری غیر کیفری از قاچاق کالا بحث نمود و بدین ترتیب می توان گفت پیشگیری غیر کیفری در قانون جدید علاوه بر جنبه درون سرزمینی واجد جنبه برون سرزمینی نیز می باشد.

د) سابقه تحقیق

بررسی وضعیت قاچاق کالا در دهه های اخیر اهمیت بیشتری یافته است و در کشورهای مختلف از جهت بررسی ماهیت آن و تاثیرش بر پیکره اقتصادی جامعه سخن به میان آمده است. در ایران نیز مطالعات زیادی در خصوص قاچاق کالا انجام گرفته است. برخی از پایان نامه های نگارش شده ، جرائم مربوط به قاچاق کالا را از منظر واکنش و مجازات ، برخی از منظر دادگاه ها و سازمان های ذی صلاح رسیدگی کننده و برخی از نگاه کلی بررسی کرده اند که می توان به چند نمونه از پایان نامه های مذکور به شرح زیر اشاره کرد:

الف) بررسی قاچاق کالا و ارز در ایران ، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد تهران مرکز، نگارش محمد غفاریان در سال ۱۳۷۹

ب) بررسی قاچاق کالا و جرائم گمرکی در مقررات کیفری ایران ، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه آزاد تهران مرکز سال ۱۳۷۷، با نگارش علیرضا مستمند.

ج) قاچاق کالا در فقه و حقوق کیفری ایران با تاکید بر رویه قضایی، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی ، دانشگاه پیام نور تهران در سال ۸۹ با نگارش وهاب علی نژاد

د) جرائم و مجازاتهای قاچاق کالا و ارز و شیوه رسیدگی به آن در حقوق کیفری ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی ، مجتمع آموزش عالی قم در سال ۹۰ با نگارش عبدالمجید اجتهادی

ر) بررسی جرم شناختی قاچاق کالا در مناطق کردنشین ایران ، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی ، دانشگاه آزاد تهران مرکز در سال ۹۰ با نگارش کامل خلیلی.

س) احکام کالای قاچاق در فقه امامیه و حقوق ایران ، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی ، مدرسه عالی شهید مطهری در سال ۹۰ با نگارش اسماعیل شهاب سامانی

ص) بررسی صلاحیت ذاتی دادگاه های عمومی و انقلاب راجع به قاچاق کالا و ارز ، پایان نامه

کارشناسی ارشد ، دانشگاه پیام نور تهران با نگارش حکمعلی داوری در سال ۹۰

ط) سیاست جنایی تقنینی در ایران در مبارزه با قاچاق کالا ، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و

جرم شناسی ، دانشگاه تهران با نگارش روح ... میر احمدیان در سال ۸۸

با بررسی موارد مذکور مشخص است که موضوع بررسی راهکارهای پیشگیری غیر کیفری از قاچاق کالا

بصورت اختصاصی انفرادا مورد بررسی قرار نگرفته و با رویکردهای علم جرم شناسی از منظر پیشگیرانه و

غیر کیفری می توان شیوه های جدید در مبارزه با معضل قاچاق کالا را مطالعه نمود. ضمن اینکه قانون

قاچاق کالا و ارز در بهمن ماه سال ۹۲ تصویب شده است و موضوعی جدید می باشد که به لحاظ

جدیدالتصویب بودن آن ، تحقیقی از منظر پیشگیری هنوز انجام نگرفته است.

ه) روش تحقیق

روش تحقیق در این پایان نامه مثل اکثر تحقیقات و پایان نامه های علوم انسانی بصورت تحلیلی -

توصیفی خواهد بود و از نوع تحقیق کتابخانه ای برای جمع آوری مطالب استفاده خواهد شد. اصولا در

مرحله اول گردآوری مطالب و سپس تجزیه و تحلیل و فصل بندی آنها حائز اهمیت خواهد بود. در انجام

این تحقیق تلاش می شود از مصوبات ارگان های دولتی مرتبط با قاچاق کالا ، مطالب معنون در همایش

های برگزار شده از جانب این ارگان ها ، پایان نامه های مربوطه و سایت های اینترنتی ، قوانین و مقرراتی

مربوط به قاچاق کالا و کتب حقوقی استفاده شود. در گردآوری اطلاعات از تکنیک فیش برداری

استفاده شده و سپس مطالب مورد تجزیه و تحلیل و فصل بندی قرار گرفته است.

ه) ساختار تحقیق:

در این تحقیق طی سه فصل به بررسی مطالب اقدام می شود. در فصل اول که عنوان کلیات را دارد مفاهیم و تعاریف و انواع پیشگیری و معانی لغوی و اصطلاحی آن و تعاریف قاچاق و کالا و ارزش ارائه خواهد شد. در فصل دوم تدابیر پیشگیری اجتماعی در قانون جدید مبارزه با قاچاق کالا و ارز و قوانین مرتبط شامل توسعه اخلاق و کدهای رفتاری و بسیج جامعه مدنی در مبارزه با قاچاق کالا از طریق ارتقاء سطح آگاهی، تقویت ارزش های دینی - اخلاقی، دسترسی به اطلاعات، برقراری نظام شایسته سالاری، کاهش بروکراسی اداری در ترخیص کالا، توسعه اشتغال و امنیت در مناطق مرزی، تنظیم خانواده و کاهش سود بازرگانی و تعرفه گمرکی کالاهای وارداتی پرداخته خواهد شد. در فصل سوم در دو قسمت راجع به پیشگیری وضعی از قاچاق کالا مطالعه می شود که در قسمت اول تمهیدات نظارتی قوه قضائیه و قوه مجریه جداگانه بحث می شود و در قسمت دوم محرک های مالی مثبت در کارکنان و کاهش ارتباط آنها با استفاده از خدمات اداری، اعلام دارایی، انضباط بخشی گردش پولی و ارزی، شفاف سازی نظام گردش کالا، کاهش سوبسید از فرآورده های نفتی، ایجاد فناوری های نوین، تدابیر مرزی، ساماندهی اسکله ها و ترافیک دریایی و انبارهای نگهداری کالا و مالکین آنها، نصب سیستم کنترل سوخت بر وسائل حمل و نقل و اقدامات برون مرزی دولت در پیشگیری غیرکیفری از قاچاق کالا تشریح می شوند و در پایان نتیجه ارائه خواهد شد.

فصل اول:

کلیات

آشنایی با تعاریف، مفاهیم و معانی پیشگیری و انواع آن و نیز تعاریف قانون گذار در قانون جدید مبارزه با قاچاق کالا و ارز از قاچاق و این که کالا و ارز از منظر قانونی به چه معنا می باشند ما را در درک بهتر موضوع تحقیق یاری خواهند نمود؛ از این رو در این فصل بصورت کلی به موارد مذکور پرداخته می شود.

۱-۱- معنا، مفهوم و تعریف پیشگیری

در این قسمت معانی لغوی و اصطلاحی و تعاریف پیشگیری از جرم مختصراً تشریح می شوند:

۱-۱-۱- معانی لغوی و اصطلاحی پیشگیری

واژه ی پیشگیری^۱ در لغت در معانی پیش دستی کردن، پیشی گرفتن و به جلوی چیز شتافتن و همچنین آگاه کردن، خبرچیزی را دادن و هشدار دادن است. اما از میان این معناها در جرم شناسی پیشگیرانه، پیشگیری در معانی نخست آن مورد استفاده واقع می شود، یعنی با کاربرد فنون مختلف به منظور جلوگیری از وقوع بزهکاری، به جلوی جرم رفتن و پیشی گرفتن از بزهکاری است. بر اساس این معنا با اتخاذ تدابیر و به کار گیری اقدامات مناسبی باید به استقبال جرم رفت و از ارتکاب این پدیده جلوگیری کرد.^۲ به بیان دیگر پیشگیری شامل کلیه تدابیر و اقداماتی است که فاقد جنبه های ارعابی بوده و لزوماً بایستی قبل از وقوع جرم انجام شود.

مفهوم اصطلاحی پیشگیری نیز در قرن نوزدهم توسط پایه گذاران مکتب تحقیقی، به قلمرو دانش جرم شناسی راه یافت. در استنباط مفهوم پیشگیری و مصداقهای آن دو جهت گیری کلی دیده می شود.

^۱ - prevention

^۲ - محمد نسل، غلامرضا، پلیس و پیشگیری از جرم، چاپ اول، نشر میزان، تهران، ۱۳۹۱، ص ۳۴

برخی از جرم شناسان مفهوم موسعی برای تدابیر پیشگیرانه قائل شده و گروهی دیگر پیشگیری را در مفهوم محدود و مضیق به کار می برند. اینک به طور مختصر هر یک از آن دو را توضیح می دهیم:

در مفهوم موسع، انجام هر اقدامی که علیه جرم بوده و آن را کاهش دهد، پیشگیری محسوب می شود. بر اساس این برداشت انواع تدابیر کیفری و غیر کیفری چه مربوط به قبل و چه بعد از وقوع جرم، پیشگیری محسوب می شود. فلذا در این تعبیر، حتی تعقیب و دستگیری بزهکاران، اعمال مجازات یا تعلیق اجرای آن، الزام آنان به جبران خسارت مجنی علیه توسط قاضی نیز پیشگیری به شمار می آیند. لذا این مفهوم طیف وسیعی از اقدامات کیفری و غیر کیفری را در بر می گیرد.^۱

در مفهوم مضیق، پیشگیری به مجموعه وسایل و ابزارهایی اطلاق می شود که دولت برای مهار بهتر بزهکاری از طریق حذف یا محدود کردن عوامل جرم زا و یا از طریق اعمال مدیریت مناسب نسبت به عوامل محیط فیزیکی و محیط اجتماعی موجب فرصتهای جرم، مورد استفاده قرار می دهد.^۲

۱-۱-۲- خصوصیات پیشگیری از جرم

آقای گسن، جرم شناس فرانسوی، برای تشخیص اقدامات پیشگیرانه چهار معیار در نظر گرفته است. به نظر وی:

- ۱- اقدامی پیشگیرنده تلقی می شود که هدف اصلی آن اقدام موثر علیه عوامل یا فرایندهایی است که در بروز بزهکاری و انحراف، نقش تعیین کننده دارند.
- ۲- اقدامهای پیشگیرانه، جمعی هستند یعنی مخاطب آنها کل جامعه یا بخش و گروه معینی از جامعه هستند.

^۱ - نجفی ابرند آبادی، علی حسین، مباحثی در علوم جنایی، تقریرات درس جرم شناسی مقاطع دکتری و کارشناسی

ارشد، مجموعه دو جلدی به کوشش شهرام ابراهیمی، ۱۳۸۳، ص ۷۳۷

^۲ - همان، ص ۷۲۰

۳- اقداماتی پیشگیرانه خوانده می شوند که قبل از ارتکاب اعمال بزهکارانه یا کجروانه اعمال شوند

و نه بعد از ارتکاب آنها

۴- اقداماتی پیشگیرانه تلقی می شوند که قهر آمیز و سرکوبگر نباشند.^۱

آقای گسن با توجه به معیارهای ذکر شده، پیشگیری را شامل مجموع تدابیر سیاست جنایی (جز تدابیر نظام عدالت کیفری) می داند که نتیجه آن ها کاهش امکان وقوع انحراف و بزهکاری از طریق غیر

ممکن کردن، دشوار کردن یا کاهش احتمال وقوع جرم است.^۲

در رابطه با اهداف تحقیق حاضر، پیشگیری از جرم شامل راهبردها و تدابیری است که در صدد کاهش خطر وقوع جرایم و کاهش تاثیرات مضر بالقوه ی آنها بر اشخاص و جامعه (شامل ترس از جرم) از طریق تحت تاثیر قرار دادن عوامل متعدد موثر در آنهاست. اعمال قوانین، مجازات و اقدامات اصلاحی و تربیتی، هر چند که نقش پیشگیرانه هم دارند، با فرض پوشش جامع موضوع در سایر اقدامات سازمان ملل متحد، از قلمرو بحث ما خارج شده اند.

در خاتمه در تعریف مختصر از پیشگیری از جرم می توانیم بگوییم که: پیشگیری از جرم پیش بینی، شناسایی و برآورد عوامل خطر جرم و ابداع اقداماتی برای از بین بردن یا کاهش آنهاست.^۳

۱-۲- مفهوم و انواع پیشگیری اجتماعی از جرم

پیشگیری غیر کیفری از بزهکاری در یک تقسیم بندی کلاسیک و رایج به دو نوع پیشگیری اجتماعی و پیشگیری وضعی تقسیم می گردد. این تقسیم بندی در حال حاضر رایج ترین دسته بندی از اقدامات پیشگیرانه به شمار می رود. پیشگیری اجتماعی سعی دارد که علل و عوامل خطر زایی بزهکاری و بزه

^۱ - معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم قوه قضائیه، مجموعه مقالات پیشگیری از جرم، چاپ اول، ۱۳۸۲، ص ۲۱

^۲ - همان، ص ۶۲

^۳ - محمدنسله غلامرضا، پلیس و سیاست پیشگیری از جرم، ۱۳۸۷، ص ۳۷

دیدگی را مورد هدف گیری قرار دهد این قسم از پیشگیری تلاش دارد که از تولید بزهکار یا بزه دیده جلوگیری کند. پیشگیری اجتماعی در واقع اقدامات مداخله ای در محیط عمومی و شخصی، اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی را شامل می شود.^۱

اما پیشگیری وضعی با در نظر گرفتن این واقعیت که علی رغم به کار بستن تدابیر مختلف پیشگیری اجتماعی، باز هم شاهد بزهکاری و بزه دیدگی هستیم و عملاً حذف بزهکاری غیر ممکن است و با در نظر گرفتن وضعیت ماقبل بزهکاری، در صدد تغییر وضعیت مشرف بر جرم و تبدیل معادله جرم به ضرر مجرم است. از این رهگذر، به بیان مفهوم و انواع پیشگیری اجتماعی و سپس تبیین مفهوم و انواع پیشگیری وضعی پرداخته می شود.

۱-۲-۱- مفهوم پیشگیری اجتماعی از جرم

در این قسمت نخست از مفهوم پیشگیری اجتماعی و سپس از انواع آن سخن به میان می آید.

در تعریف پیشگیری اجتماعی می توان گفت که:

پیشگیری اجتماعی یکی از انواع پیشگیری غیر کیفری است. این پیشگیری با ایجاد تغییرات و اصلاحات در فرد و جامعه به دنبال جلوگیری از ارتکاب جرم است. البته تعاریف متعدد و گوناگونی از پیشگیری اجتماعی از جرم ارائه شده است. عده ای از صاحب نظران چنین گفته اند که پیشگیری اجتماعی، پیشگیری از طریق اعمال و اقداماتی است که بر خود فرد تاثیر می گذارد و بدین ترتیب خلاءهای فرد را پر می کند. به عبارت دیگر پیشگیری اجتماعی یعنی مداخله در محیط اجتماعی عمومی و شخصی فرد، محیط اجتماعی عمومی مانند محیطهای فرهنگی، اقتصادی، سیاسی که نسبت به همه مشترک است و

^۱ - نجفی ابرند آبادی، علی حسین، تقریرات درس جرم شناسی، مقطع دکتری و کارشناسی ارشد، مجموعه دوجلدی،

به کوشش شهرام ابراهیمی، ۱۳۸۳، ص ۷۵۰

محیط اجتماعی شخصی که خاص خود فرد است. کلیه این محیطها در فرایند جامعه پذیری یک فرد نقش دارند و دارای کارکرد اجتماعی هستند. هر یک از محیطهای خانه، مدرسه، دانشگاه، دوستان و.. در یک محیط مقطع خاص زمانی عمل کرده و فرایند جامعه پذیری را تسهیل می کنند.^۱

کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی پیشگیری اجتماعی را به نحو آتی تعریف کرده است: پیشگیری اجتماعی عبارت است از تدابیر و روشهای آموزشی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی دولت، نهادها و سازمانهای غیر دولتی و مردمی در زمینه سالم سازی محیط اجتماعی و محیط فیزیکی برای حذف یا کاهش عوامل اجتماعی وقوع جرم.^۲

۱-۲-۲- انواع پیشگیری اجتماعی

پیشگیری اجتماعی را معمولاً به دو دسته تقسیم می کنند: زمانی که تاثیرگذاری بر محیطهای پیرامون انسان مورد نظر است، صحبت از پیشگیری جامعه مدار یا محیطی می شود و آنگاه که تدابیر پیشگیرانه در مراحل مختلف رشد کودک و نوجوان ناسازگار، منحرف یا مجرم اعمال می گردند، سخن از پیشگیری رشد مدار به میان می آید.

در نوع اول، پیشگیری جامعه مدار یا محیطی که قدیم ترین و رایج ترین شکل پیشگیری غیر کیفری بوده و مکتب تحقیقی نیز بر آن تاکید کرده است، شامل اقدامهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و پیشگیرانه ای می شود که نسبت به محیطهایی که فرد در آنها زندگی و کار می کند اعمال می شوند.^۳

^۱ - نجفی ابرندآبادی، علی حسین، همان، جلد نخست، ص ۷۵۰

^۲ - این تعریف در بند اول ماده یک لایحه پیشگیری از جرم (که تقدیم مجلس شورای اسلامی شده است) ارائه شده است /

^۳ - نجفی ابرندآبادی، علی حسین، پیشگیری عادلانه از جرم، علوم جنایی (مجموعه مقالات) تهران، انتشارات سمت، چاپ اول، ۱۳۸۳، ص ۵۷۰

مبنای جرم شناختی پیشگیری اجتماعی از نوع جامعه مدار ، شناسایی عوامل مختلف محیطی بزهکاری به منظور خنثی کردن یا دست کم کاهش آثار آنهاست ، در واقع پیشگیری جامعه مدار از بزهکاری با بهبود شرایط زندگی در یک محیط معین به طور مستقیم بر رفتار مجرمانه تاثیر می گذارد به دیگر سخن ، در این نوع پیشگیری ، مطالعه منابع بزهکاری و شناسایی علل آن که با ساختار و تشکیلات جامعه ارتباط پیدا می کند ، در اولویت قرار می گیرد ، تغییر اوضاع و احوال نامساعد اجتماعی ، فرهنگی ، اقتصادی بزهکاری و منحرف پروری که در هر حال زمینه کنار گذاری فرد را از جامعه (اجتماع زدایی) فراهم می کند - فقر، بیکاری ، اشتغال کاذب ، بی سواد ، حاشیه نشینی ، بی مسکنی و .. نیز مبارزه با عوامل روانی - جامعه شناختی و فردی به ویژه شرایط نامطلوب خانواده که شکستهای عاطفی ، تربیتی و تحصیلی اطفال را فراهم می آورند هسته اصلی این شکل از پیشگیری غیر کیفری را تشکیل می دهند .^۱

پیشگیری جامعه مدار که دستاورد مهم ارتباط میان سیاست جنایی و سیاستهای اجتماعی از رهگذر مسائلی چون آموزش و پرورش ، مسکن ، درآمدها ، اشتغال و .. است از اصول زیر پیروی می کند:

- در کنار تفسیرهای فرد گرایانه از جرم باید به عوامل اجتماعی ، اقتصادی و سیاسی نیز توجه کرد.
- رویکرد سنتی سرکوبگرانه در برابر تاثیر کمی که بر میزان بزهکاری دارند، سرمایه های جامعه را هدر می دهند.

- سیاست جنایی باید با در نظر گرفتن دیگر راهبردهای اجتماعی تنظیم شود .
- برای اجرای واقع گرایانه یک سیاست اجتماعی پیشگیری از جرم باید منابع کافی در اختیار داشت .^۲

^۱ - نجفی ابرند آبادی ، علی حسین ، همان ، ص ۵۷۰

^۲ - رایجیان اصلی ، مهرداد ، رهیافتی نو به بنیانهای نظری پیشگیری از جرم، مجله حقوقی دادگستری ، شماره ی ۴۸ - ۴۹ ،

در نوع دوم، پیشگیری اجتماعی رشد مدار که به آن پیشگیری زود هنگام نیز گفته می شود، پیشگیری از بزهکاری از طریق اتخاذ اقدامات مختلف در طول رشد فرد است. به بیان دیگر، پیشگیری زود رس یعنی مداخله روان شناختی - اجتماعی زودرس در فرایند رشد کودکان برای جلوگیری از عوامل خطر سازی که احتمال پذیرش در تقلید رفتار مجرمانه پایدار را از سوی آنها در آینده افزایش می دهد.^۱

پیشگیری رشد مدار از نظر اخلاقی و به طور کلی به لحاظ حقوق بشری بسیار ظریف و حساس است. بدین معنا که مداخله های روانی - اجتماعی به منظور پیشگیری عادلانه از مقاوم و پایدار شدن بزهکاری در آینده باید همراه با رعایت حقوق و آزادیهای مدنی و سیاسی اطفال، والدین، همسالان، دوستان و به طور کلی کسانی که مشمول این مداخلات واقع می شوند باشد.

اجتناب از انگ زنی و نشانه دار کردن آنان در جامعه و برانگیختن حس بدبینی اطرافیان نسبت به آنان، اجتناب از افشای خصوصیات و اسرار زندگی شخصی آنان و به طور کلی، اجتناب از تجاوز به حقوق اساسی و حقوق مربوط به کرامت، حیثیت و منزلت هر یک از آنان که رعایت این ملاحظات در اجرای تدابیر پیشگیری فرد مدار مبتنی بر مداخله های روانی - اجتماعی در مراحل رشد کودکان و نوجوانان در اسناد حقوق بشری به عنوان حقوق مدنی و سیاسی تضمین شده است. برنامه های پیشگیری زود هنگام در بردارنده هزینه های هنگفتی است که ممکن است از مطلوبیت آن نزد سیاست گذاران بکاهد. این پیشگیری نیازمند تربیت مربیان، متخصصان، جرم شناسان، روان شناسان و متخصصان علوم تربیتی است که بتواند از عهده ی اجرای درست برنامه های آن بر آیند.^۲

در پایان بحث پیشگیری اجتماعی ذیلا ابتدا به نقاط قوت و سپس به نقاط ضعف آن اشاره ای می شود.

^۱ - همان، ص ۱۵۰

^۲ - کاریو، روبر، مداخله روان شناختی - اجتماعی زود رس در پیشگیری از رفتارهای مجرمانه، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۳۵-۳۶، ص ۲۷۴